Y-SÄÄTIÖN LAUSUNTO EDUSKUNNAN SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNNALLE HALLITUKSEN ESITYKSESTÄ LAIKSI YLEISESTÄ ASUMISTUESTA ANNETUN LAIN MUUTTAMISESTA

Asia: HE 74/2023 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta

Viite: Sosiaali- ja terveysvaliokunta perjantai 17.11.2023 klo 10.30 / Lausuntopyyntö HE 74/2023 vp

Y-Säätiö sr kiittää pyynnöstä lausua sosiaali- ja terveysvaliokunnalle luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta, ja lausuu kunnioittaen seuraavaa.

Lausunnonantajasta

Y-Säätiö-konserni on suurin valtakunnallisesti toimiva yleishyödyllinen, sitoutumaton ja voittoa tavoittelematon vuokranantaja Suomessa, lisäksi Y-Säätiö on asunnottomuustyön kehittäjä ja asiantuntija. Y-Säätiö on perustettu 1985 ja se edistää yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta tarjoamalla kohtuuhintaisia vuokra-asuntoja omakustannusperusteisesti. Y-Säätiöllä on lähes 19 000 asuntoa 58 paikkakunnalla. Asuntokantamme koostuu M2-Kotien 11 464 vuokra-asunnosta ja erityisryhmille tarkoitetuista 7 508 Y-Kodeista. Asukkaidemme sosiaalinen ja taloudellinen hyvinvointi ovat toimintamme keskiössä. Toteutamme kehittämishankkeita ja teemme tutkimusta, tarjoamme asukkaillemme työmahdollisuuksia, sekä olemme kansallisesti ja kansainvälisesti Asunto ensin -työtä kehittävä toimija. Meillä työskentelee yli 200 asumisen ammattilaista.

Lausunto

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi yleisestä asumistuesta annettua lakia. Muutoksella tavoitellaan valtion talouden tasapainottamista ja asumistukimenojen voimakkaan kasvun hillitsemistä. Ansiotulovähennyksen poistolla tavoitellaan kokoaikatyön vastaanottamisen kannusteiden parantamista. Muutokset koskisivat tuen tasoa, tuloharkintaa, ansiotulovähennystä, kuntaryhmitystä pääkaupunkiseudulla sekä omistusasunnon asumistukea.

Y-Säätiö
Pitkänsillanranta 3 A
00530 Helsinki
Y-tunnus 0623680-7
ysaatio.fi

Toimenpiteinä yleisestä asumistuesta poistettaisiin 300 euron ansiotulovähennys, perusomavastuu korotettaisiin 42 prosentista 50 prosenttiin, sekä asumistuen tasoa tarkistettaisiin 70 prosenttiin hyväksyttyjen asumismenojen ja perusomavastuun erotuksesta. Lisäksi asumistuen kuntaryhmät 1 ja 2 yhtenäistetään tasolle 2 (uusi taso 1), eikä omistusasuntoon saisi jatkossa yleistä asumistukea. Hallitusohjelman mukaan asumistuen kokonaisuudistuksen tavoitteena on tukien kohdistuminen tukea eniten tarvitseville ryhmille.

Y-Säätiön näkemyksen mukaan esityksen mukaisilla muutoksilla ei saavuteta tavoiteltavia säästöjä. Y-Säätiö painottaa muutosten kohdentuvan kaikkein pienituloisimpiin, jo valmiiksi heikommassa asemassa oleviin ihmisiin ja kotitalouksiin, kuten yksinasuvat, opiskelijat ja yksinhuoltajaperheet, ja heikentävän huomattavasti heidän elämänsä ja asumisensa jatkuvuutta. Y-Säätiö painottaa huolta nuorten aikuisten taloudellisesta selviytymisestä. Riittävällä asumistuella mahdollistetaan kohtuuhintainen asuminen pienituloisille. Tukien leikkaaminen lisää riskiä joutua asunnottomaksi, jos vuokraan ei ole enää varaa ja halvempaa asumismuotoa ei löydy nopeasti.

Esityksen mukaiset muutokset myös heikentävät pienituloisten ihmisten todellisia mahdollisuuksia ottaa vastaan työtä. Tämä riski kasvaa silloin, kun pienituloiset ihmiset joutuvat mahdollisesti muuttamaan alueille, joilla julkinen liikenne on huonommin organisoitu. Julkishallinnon kustannukset puolestaan nousisivat toimeentulotukitarpeiden kasvaessa, verotuottojen pienentyessä ja sairastavuudesta aiheutuvien kulujen kasvaessa.

Y-Säätiö esittää painavan huolen asunnottomuuden kasvamisesta useiden sosiaalitukien heikentämisestä seuraavan yhteisvaikutuksen takia. Ihmisillä tulee olemaan vaikeuksia selviytyä päivittäisistä menoistaan ja asumiskuluistaan. Velkaantuminen, sen aiheuttama luottotietojen menetys ja vuokravelkariski lisäävät häätöuhkia ja häätöjä, jolloin asunnon saaminen jatkossa on erittäin vaikeaa ja se voi johtaa asunnottomuuteen. Y-Säätiö tunnistaa riskeinä myös pitkäaikaisasunnottomuuden ja segregaation lisääntymisen.

Y-Säätiö painottaa, että suunnitellut toimeentulotuen ja yleisen asumistuen sekä työttömyysturvan muutokset eivät tue sosiaaliturvan kehittämistä ja ovat päinvastoin sen merkittäviä heikennyksiä. Y-Säätiö kiinnittää lausunnossaan huomiota siihen, että Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitea on todennut 15.2.2023 julkistetussa ratkaisussaan Suomen sosiaaliturvan

tason olevan liian alhainen. Sosiaali- ja terveysministeriö on tiedottanut 15.2.2023 (Tiedote 18/2023) asiasta ja ilmoittanut, että Suomi ottaa komitean ratkaisun huomioon sosiaaliturvan kehittämisessä.

Elinkustannukset ovat nousseet ja pienituloisilla jää jo kustannusten nousun vuoksi vähemmän rahaa elämiseen, ja köyhyys seurauksineen syvenee. Leikkaukset lisäävät sosiaalista segregaatiota, koska pienituloisilla ei enää ole varaa asua siellä, missä on kattavin palveluverkosto ja missä samalla usein vuokrataso on korkeampi. Tämä uhkaa lisätä palvelujen ulkopuolelle jäämistä sekä syrjäytymisen siirtymistä keskusta- ja taajama-alueilta niiden ulkopuolelle, joka on mm. kaupunkitutkimuksessa tunnistettu kasvava yhteiskunnallista eriarvoisuutta lisäävä ilmiö länsimaisissa yhteiskunnissa (Bailey ym. 2023).

Y-Säätiö esittää painavan huolen leikkauksista johtuvista pitkäkestoisesti haitallisista vaikutuksista kotitalouksille ja koko yhteiskunnalle. Kotitalouksilla on todellinen riski ajautua suoranaiseen köyhyyteen ja asunnottomuuteen, mitä voidaan pitää syrjäytymisen äärimmäisenä muotona. Soste ry julkaisi 18.9.2023 laskelmat hallituksen esittämien säästötoimien yhteisvaikutuksista, joiden perusteella köyhyyden lisääntyminen on väistämätöntä, leikkaukset kohdentuvat kaikkein haavoittuvimmassa asemassa oleviin ihmisiin. Kaikki asumisen tuen kiristykset vaikuttavat suoraan asunnottomuusriskin kasvuun ja siten syrjäytymiseen. Velkaantuminen ja luottotietojen menetys uhkaavat pienituloisten asumisen jatkuvuutta. Y-Säätiö näkee riskinä vuokravelkojen kasvusta seuraavat häädöt. Häätöjen taustalla on useimmiten vuokranmaksuongelmia (Aihinen ym: Selvitys häätöjen kustannuksista. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen raportteja 1/2023). Sosiaali- ja terveysministeriön rahoittamassa Segra-tutkimushankkeessa, jossa Y-Säätiö on yhtenä toteuttajana, on tarkasteltu haavoittuvien väestöryhmien asumispolkuja ja tuen tarpeita suomalaisissa kasvukeskuksissa. Segra-tutkimuksen tuloksissa näkyy asumisen pysyvyyden merkitys yksilöiden hyvinvoinnille ja toisaalta varsinkin pakotettujen muuttojen rooli hyvinvointia heikentävänä tekijänä. Ongelmia tulee juurettomuuden ja vieraantumisen muodossa myös asuinalueiden ja yhteisöjen tasolla, jos ihmiset eivät saa mahdollisuutta juurtua asuinympäristöönsä ja kokea sitä kodikseen (Perälä ym. 2023; Niemi ym. 2023; Mäki ym. 2023).

Y-Säätiö toteaa perusomavastuuprosentin esitetyn kiristyksen olevan olennainen heikennys valmiiksi pienituloisen henkilön ja kotitalouden käytettävissä oleviin tuloihin. Y-Säätiö huomauttaa, että pienituloisella henkilöllä ei välttämättä ole varaa terveelliseen ruokaan, tarvittaviin

lääkkeisiin, tai arjen liikkumisessa välttämättömiin matkalippuihin. Jo valmiiksi heikossa asemassa olevien ihmisten taloutta heikennetään muutoksilla niin, että elämisen mahdollisuudet kaventuvat ja syrjäytymisriski kasvaa.

Pienituloisten lapsiperheiden, erityisesti yksinhuoltajaperheiden, köyhyys on vaarassa lisääntyä, ja tällä on vaikutusta lasten elämään. Riskinä on myös köyhyyden aiheuttaman syrjäytymisriskin siirtyminen sukupolvelta toiselle.

Opiskelijoiden tukien pienentäminen ja samanaikainen ansiotulovähennyksen poisto voivat vaikuttaa perustavanlaatuisesti mahdollisuuksiin jatkaa opintoja ja suorittaa tutkinto, sillä jo nyt opiskelijat elävät taloudellisessa ahdingossa kaikki opintososiaaliset etuudet huomioiden. Tämä saattaa lisätä painetta myös lisääntyvään opintolainan nostoon, jonka takaisinmaksussa monella on ollut jo nyt ongelmia.

Y-Säätiö esittää, että suunniteltu ansiotulovähennystä koskeva muutos tulee poistaa esityksestä. Y-Säätiö toteaa ansiotulovähennyksen poistamisen lisäävän suoraan syrjäytymisriskiä, toimeentulotuen tarvetta ja ihmisten yksinäisyyttä pienten työmahdollisuuksien jäädessä pois. Ansiotulovähennyksen ollessa nykyisin 300 euroa mahdollistuu yhteiskunnallinen osallisuus myös heille, joilla ei ole käytännössä mahdollisuuksia esimerkiksi terveydentilan, työllistymisvaihtoehtojen tai ammattiosaamisen puuttumisen takia työllistyä kokopäiväisesti. Pienituloinen on voinut hankkia näin lisätuloja, mikä on voinut osaltaan vähentää hänen toimeentulotuen tarvettaan. Y-Säätiö painottaa, että hallituksen tulisi tukea tilannetta, jossa asumistuen saajalla on mahdollisuus kasvattaa tulojaan ottamalla vastaan myös osa-aikaista työtä, eikä päinvastoin aiheuttaa kannustinloukkuja.

Esityksen mukaan Helsinki yhdistettäisiin kuntaryhmään 2, minkä perusteella hyväksyttävät enimmäisasumismenot laskisivat muun pääkaupunkiseudun tasolle. Jo nyt Helsingissä yleistä asumistukea saavien vuokrat pääsääntöisesti ylittävät nykyiset enimmäisasumismenot, jolloin muutos vaikuttaisi lähes jokaiseen asumistukea saavaan. Asumistuen saajista suuri osa asuu vuokralla kohtuuhintaisissa ARA-vuokra-asunnoissa. Vaikka vuokrat ovat omakustanneperusteisia, ovat asumiskustannukset vuosi vuodelta kasvaneet. Kuntakohtaisia enimmäisasumismenoja vetovoimaisimmissa kaupungeissa tulisi siksi päinvastoin tarkistaa ylöspäin. Tällöin palvelualojen matalapalkkaisilla työntekijöillä olisi mahdollista myös

muuttaa työn perässä. Y-Säätiö toteaa, että tätä heikennystä ei voi hyväksyä.

Y-Säätiö huomauttaa, että korvausprosentin tuntuva 10 prosentin vähentäminen on kohtuutonta. Kohtuuttomuus syntyy yhteisvaikutuksesta, joka on seurausta hyväksyttävien ja enimmäisasumismenojen madaltuvasta tasosta suhteessa kasvaneisiin ja jatkuvasti kasvaviin asumiskustannuksiin, sekä Helsingin suunniteltuun yhdistämiseen muun pääkaupunkiseudun kuntaryhmään. Asumistuen saajista on lain muutosesityksen tausta-aineistossa olevan Kelan tilaston mukaan vuoden 2022 lopussa yksinasuvia 73 %. Kun tähän lisätään yhden huoltajan perheet 15 %, niin yhteensä 88 % nykyisistä asumistuen saajista on haavoittuvassa asemassa perustuen siihen, että kotitalouden tulot ovat yhden aikuisen varassa.

Y-Säätiö näkee, että mikäli näihin varsin matalan tulotason kotitalouksiin kohdennetaan asumistukiheikennyksiä, vaikutus yksilötasolla on perustavaa laatua oleva ja asunnottomuusriski kasvaa potentiaalisen vuokravelan kertymisen takia. Yleinen kustannusten ja erityisesti asumiseen liittyvien kulujen kasvu on ollut vuoden aikana huomattava. Yleishyödyllisten vuokranantajien omakustannustasossa ei ole voittomarginaalia, josta voisi joustaa. Tällöin kaikki vuokravelat, joita kiristyneessä taloustilanteessa kertyy, ja joita asukkaat eivät maksusuunnitelminkaan saa maksettua, jäävät muiden pienituloisuuden ja vähävaraisuuden perusteella asukkaaksi valittujen vuokriin sisällytettäviksi ja maksettavaksi, mitä ei voida pitää perusteltuna ja oikeudenmukaisena. Tämä puolestaan tarkoittaa kasvavia vuokrankorotuspaineita. Samalla vuokravelkaisten asukkaiden häädöt, luottotietojen menetykset ja asunnottomuus lisääntyvät.

Y-Säätiö on kehittänyt omassa asuntokannassaan edullisemman vuokra-asunnon vaihtomallin. Siinä asukkaalle tarjotaan mahdollisuutta muuttaa Säätiön asuntokannan sisällä usein pienempään, vanhempaan ja siten edullisempaan asuntoon, mikäli hänellä on vaikeuksia selviytyä vuokrastaan. Kokonaisuuteen liittyy vahva asumisneuvonnan ohjaus ja seuranta maksusunnitelmineen. Tarkoitus on turvata pienituloisen henkilön ja kotitalouden asumisen jatkuvuus. Kokemus osoittaa, että kotitalouksien tilanteet ja niihin vaikuttavat tekijät asunnon vaihtamisessa ovat moniulotteisia. Toimintakäytännöt eivät siten voi olla kategorisesti sovellettavissa, vaan yksilölliset tarpeet ja elinpiirin kokonaisuus tulee huomioida. Y-Säätiö korostaa ihmisten asumisen turvaamisen merkitystä pitkäkestoisesti.

Y-Säätiö
Pitkänsillanranta 3 A
00530 Helsinki
Y-tunnus 0623680-7
ysaatio.fi

Y-Säätiö painottaa, että suomalaisessa asunnottomuutta ennaltaehkäisevässä ja kokonaisvaltaisessa Asunto ensin -politiikassa on korostettu julkisen vallan roolia asumisen edistämisessä ja asunnottomuuden ennaltaehkäisyssä. Suunnitelmallisen ja pysyvää asumista turvaavan toiminnan tuloksena on saatu pitkäkestoisesti kustannustehokkaita vaikutuksia.

Lopuksi Y-Säätiö painottaa, että leikkausten taloudellinen hyöty jää olemattomaksi, sillä leikkausten seurausten kustannukset tulevat maksettaviksi kasvavina asunnottomuuden, nuorten syrjäytymisen, kasvukeskusten työvoimapulan, ilman valmistumista jäävien nuorten, hoitamattomien sairauksien, sekä alueiden segregaatiosta johtuvien ongelmien aiheuttamina yms. kuluina. Y-Säätiö toteaa, ettei tällaiseen ole Suomella varaa.

Helsingissä 16.11.2023

Y-Säätiö sr

Teija Ojankoski

Toimitusjohtaja

Y-Säätiö
Pitkänsillanranta 3 A
00530 Helsinki
Y-tunnus 0623680-7
ysaatio.fi